10.17951/j.2018.31.2.123-144

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXXI, 2 SECTIO J 2018

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Pedagogiki i Psychologii

AGNIESZKA LEWICKA-ZELENT, EWA TROJANOWSKA

ORCID: 0000-0002-6967-8966, ORCID: 0000-0002-0481-4218
agnieszka.lewicka@poczta.umcs.lublin.pl, e.trojanowska5@gmail.com

Psychospołeczne funkcjonowanie uczniów klas siódmych w zreformowanej szkole podstawowej w kontekście zdrowia psychicznego

Psychosocial Functioning of Seventh Form Students in the Reformed Primary School in the Context of Mental Health

STRESZCZENIE

Zmiany prawne i społeczne skutkują bezpośrednimi i odroczonymi konsekwencjami w zakresie zachowania podmiotów, które są z nimi związane. W roku szkolnym 2017/2018 na mocy reformy szkolnictwa polskiego zlikwidowano gimnazjum, a szkoła podstawowa została rozszerzona do ośmiu klas. Po kilku tygodniach nauki w klasie siódmej uczniowie i rodzice zaczęli zgłaszać problemy związane ze szkolnym funkcjonowaniem młodzieży. Społeczność szkolna zaczęła ujawniać trudności, na jakie napotkała w szkole, która zaczęła działać w zmieniony sposób w porównaniu z ubiegłymi latami. Celem badania własnego było sprawdzenie, w jaki sposób uczniowie z klas siódmych funkcjonują w sferze społecznej i emocjonalnej po zakończeniu pierwszego semestru nauki. Badanie przeprowadzono w styczniu 2018 r. w jednej z lubelskich szkół podstawowych z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, stosując trzy kwestionariusze ankiety autorstwa A. Lewickiej-Zelent i T. Zubrzyckiej-Maciąg. W ten sposób uzyskano spójny obraz sytuacji uczniów klas siódmych z perspektywy młodzieży, rodziców i nauczycieli. Uzyskane wyniki badania umożliwiają zaaranżowanie odpowiednich form wsparcia dla uczniów i zwrócenie uwagi na te sfery ich funkcjonowania, które stanowią dla nich zagrożenie w prawidłowym rozwoju.

Słowa kluczowe: zmiana; reforma; młodzież; klasa siódma; zdrowie psychiczne

WPROWADZENIE

Od roku szkolnego 2017/2018 rozpoczęła się w Polsce reforma edukacji. Na jej mocy wprowadzono ośmioletnią szkołę podstawową (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, art. 18), tym samym likwidując gimnazja. Zmiana ta jest związana również z nową podstawą programową oraz nowym ramowym planem nauczania dla obecnych siódmoklasistów, będących pierwszym rocznikiem podlegającym wprowadzanym modyfikacjom. Uczniowie na tym poziomie mają 34 godziny zajęć lekcyjnych tygodniowo, w tym 7 godzin takich zajęć, jak: muzyka, plastyka, wychowanie fizyczne oraz zajęcia z wychowawcą. Podobnie jak w pierwszej klasie gimnazjum, w klasach siódmych zostały wprowadzone nowe przedmioty: fizyka, chemia, geografia, biologia oraz drugi język obcy w łącznym wymiarze 10 godzin tygodniowo (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół).

Nowe wymagania stawiane uczniom, które wynikają ze zreformowanych przepisów oświaty, mogą stanowić dla nich bodziec stresowy, gdyż każda zmiana wiąże się z podwyższonym stanem gotowości organizmu do działania. J. Strelau (2000, s. 92) określa stres jako „stan, który charakteryzowany jest przez silne emocje negatywne, takie jak strach, lęk, złość, wrogość, a także inne stany emocjonalne wywołujące dystres oraz sprzężone z nimi zmiany fizjologiczne i biochemiczne, ewidentnie przekraczające bazalny poziom aktywacji". Wielkość stresu jest wynikiem rozbieżności między wymaganiami a możliwościami danej jednostki, zarówno rzeczywistymi, jak i postrzeganymi (Strelau 2000, s. 92–93). Dla uczniów źródłem stresu jest nie tylko nauka szkolna, ale samo środowisko edukacyjne, tj. szkoła, rodzina i koledzy. W. Okoń, definiując stres szkolny, wskazuje jednocześnie na jego źródła. Uważa on, że stres szkolny to:

> (…) rodzaj stresu pojawiającego się u młodzieży szkolnej pod wpływem takich, typowych dla współczesnego systemu szkolnictwa stresorów, jak jednostronne metody nauczania, wielogodzinne zachowanie ciszy na lekcjach, stałe domaganie się wysokich osiągnięć, częste kartkówki i kontrole wyników wywołujące lęk, nieżyczliwe traktowanie uczniów przez niektórych nauczycieli, wreszcie wygórowane ambicje rodziców (Okoń 2001, s. 371–372).

S. Korczyński (2015, s. 45), odnosząc się do definicji zaprezentowanej przez W. Okonia, odwołuje się do rodzajów sytuacji trudnych wyróżnionych przez T. Tomaszewskiego (1967, s. 262), tj. do deprywacji, przeciążenia, utrudnień i zagrożeń. S. Korczyński (2015, s. 45) stwierdza, że zagrożenia dla ucznia mogą mieć charakter zarówno fizyczny, jak i psychiczny. Sytuacje związane z ocenianiem, sprawdzaniem wiedzy, krytyką, wyśmiewaniem oraz obrażaniem są przez młodzież odczuwane jako zagrożenia. Przeciążenie jest wynikiem: nadmiaru zadań do wyko-

nania w domu (niejednokrotnie przerastających możliwości intelektualne dziecka), różnych czynności dodatkowych nakładanych przez rodziców czy presji wysokich oczekiwań z ich strony. Natomiast deprywacja uczniów jest związana z: nudzeniem się podczas lekcji, nadmiernym werbalizmem oraz brakiem zaangażowania w proces nauczania i nauki. Wśród zakłóceń można wyróżnić: hałaśliwe zachowanie się kolegów podczas lekcji, zastępstwa wynikające z nieobecności nauczycieli, konflikty z rówieśnikami i w środowisku rodzinnym, a także dojazdy do szkoły i późne powroty do domu. Ponadto stres nasila się w sytuacjach przeciążenia spowodowanego przewidywaniami ucznia, że nie będzie w stanie zrealizować wszystkich zadań szkolnych. Stres może być również wynikiem ekspozycji społecznej, czyli wystąpieniami na forum klasy lub szkoły (Korczyński 2015, s. 45–46).

Stres prowadzi do wielu zmian w sferze fizjologicznej i psychologicznej. Wyniki badań przeprowadzonych przez S. Korczyńskiego (2014, s. 104–105) wskazują, że młodzież szkolna odczuwa z powodu stresu: przyspieszoną akcję serca; bóle głowy, pleców; uczucie słabości; wzmożoną potliwość dłoni, stóp, chłodne ręce; ucisk w gardle oraz zaburzenia żołądkowo-jelitowe. Ponadto autor stwierdza, że badani uczniowie zauważają u siebie następujące zmiany wywołane stresem: trudności w uczeniu się i osłabienie koncentracji uwagi; ogólne rozdrażnienie oraz trudności w zasypianiu lub budzenie się w nocy, z niemożnością ponownego zaśnięcia. Stres u młodzieży skutkuje też przygnębieniem, niechęcią do wykonywania jakichkolwiek czynności oraz utratą radości życia. Może wywoływać permanentny lęk, co koreluje z zachowaniami unikowymi, np. ucieczką ze szkoły i niechęcią do nauki z powodu braku motywacji wewnętrznej (Korczyński 2015, s. 47). Chroniczny stres edukacyjny może powodować trwałe zmiany psychosomatyczne i zaburzenia zachowania, w tym może prowadzić do depresji (Korczyński 2015, s. 49).

Wpływ odczuwanego stresu na funkcjonowanie danej jednostki powinien być ujmowany z uwzględnieniem procesu radzenia sobie ze stresem, który „traktowany jest jako mediator zależności stres – zdrowie somatyczne i psychiczne" (Makowska, Poprawa 2001, s. 89). J. Strelau (2000, s. 95) uważa, że radzenie sobie ze stresem jest „funkcją regulacyjną, która polega na utrzymywaniu adekwatnej równowagi pomiędzy wymaganiami a możliwościami lub na redukowaniu rozbieżności pomiędzy wymaganiami a możliwościami". Oznacza to, że konstruktywne strategie radzenia sobie z sytuacjami stresowymi mogą być czynnikami chroniącymi zdrowie psychiczne uczniów.

PODSTAWY METODOLOGII BADAŃ WŁASNYCH

Celem badania własnego jest sprawdzenie, w jaki sposób uczniowie z klas siódmych funkcjonują w sferze społecznej i emocjonalnej po zakończeniu pierwszego semestru nauki.

Osiągnięcie założonego celu będzie możliwe dzięki udzieleniu odpowiedzi na następujące pytania:

1. Jaki jest stosunek siódmoklasistów do szkoły i nauki?
2. W jakim stopniu badana młodzież jest obciążona obowiązkami szkolnymi?
3. Jakie sytuacje szkolne najbardziej stresują uczniów klas siódmych?
4. W jaki sposób młodzież zaspokaja potrzebę odpoczynku i rozwijania zainteresowań?
5. W jakiej kondycji psychicznej są uczniowie z klas siódmych według rodziców i nauczycieli?
6. Jakie problemy najczęściej zgłasza młodzież swoim wychowawcom i rodzicom?

Badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego i trzech narzędzi badawczych w postaci kwestionariuszy ankiet skierowanych do uczniów z klas siódmych, ich rodziców i nauczycieli.

W styczniu 2018 r. podczas lekcji wychowawczych przebadano 57 uczniów uczęszczających do klasy siódmej w publicznej szkole miejskiej. Dziewczęta stanowiły 58% badanej grupy młodzieży (N = 33). Większość z nich ukończyła 13. rok życia, chociaż 11 osób (19%) rozpoczęło naukę w szkole w wieku 6 lat. Średnia ocen dla chłopców (N = 24) na koniec klasy szóstej wyniosła 4,3, a dla dziewcząt (N = 33) – 5,4.

W badaniu uczestniczyło również 30 rodziców oraz 18 nauczycieli (w tym dwóch mężczyzn), którzy uczą młodzież w klasie siódmej. Najkrótszy staż pracy wynosi 6 lat, a najdłuższy – 32 lata. Średnia stażu pracy to 20 lat i 7 miesięcy. Nie wszyscy nauczyciele wpisali nazwę nauczanego przedmiotu, uznawszy, że na tej podstawie zostaną zidentyfikowani.

FUNKCJONOWANIE PSYCHOSPOŁECZNE W AUTOPERCEPCJI UCZNIÓW KLAS SIÓDMYCH

O psychospołecznym funkcjonowaniu uczniów wiele mówi ich stosunek do szkoły i nauki. Dlatego postanowiono sprawdzić, co myśli i czuje młodzież w związku z procesem uczenia się i wychowania zachodzącym w środowisku szkolnym (tab. 1).

Tab. 1. Stosunek uczniów do szkoły

Lubię szkołę	N	%
Tak	29	51
Nie	28	49
Ogółem	57	100

Źródło: opracowanie własne.

Niemożliwe jest wyciągnięcie jednoznacznych wniosków odnoszących się do odpowiedzi uczniów udzielonej na tak ogólnie postawione pytanie, gdyż połowa uczniów z klas siódmych lubi chodzić do szkoły.

Młodzież (30%), która wykazuje pozytywny stosunek do szkoły, argumentuje swój pogląd spotkaniami z kolegami i przyjaciółmi na jej terenie. Pięcioro uczniów lubi uczyć się nowych ciekawych treści, a czworo stwierdziło, że w szkole panuje miła atmosfera. Dwie dziewczynki doceniają kompetencje metodyczne swoich nauczycieli. Szesnaście osób (28%) podkreśliło, że zbyt wiele czasu poświęcają na naukę, co skutkuje przewlekłym zmęczeniem i brakiem czasu wolnego na inne aktywności, w tym na sen. Część badanych uczniów (9%) nie czuje się dobrze w szkole, w tym jedna dziewczynka uważa, że jest dyskryminowana przez kolegów. Pojedynczym uczniom szkoła wydaje się nudna i kojarzy się im z brakiem konsekwencji i sprawiedliwości ze strony pedagogów. Podkreślają oni, że nauczyciele grożą wstawianiem uwag uczniom za złe zachowanie na lekcjach, ale nigdy tego nie robią (9%), oraz pozwalają tzw. wzorowym uczniom ściągać na sprawdzianach i kartkówkach (12%).

Następnie poproszono uczniów o określenie ich skojarzeń ze szkołą (tab. 2).

Tab. 2. Skojarzenia uczniów związane ze szkołą

Szkoła kojarzy się z:	N	%
zabawą	9	15,79
możliwością zdobywania nowej wiedzy	12	21,05
obowiązkiem uczenia się	33	57,89
spotkaniami z kolegami	43	75,44
zmęczeniem	42	73,68
strachem	4	7,02
ocenianiem wiedzy i umiejętności	13	22,81

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wypowiedzi młodzieży można przypuszczać, że jej skojarzenia dotyczące szkoły są bardzo różne. Uzyskane wyniki wskazują, że w grupie badanych uczniów dominują trzy skojarzenia. Myśląc o szkole, pojawia się im najczęściej obraz kolegów, ale równocześnie ciężkiej pracy wywołującej zmęczenie. Ponad połowa badanych utożsamiła szkołę z obowiązkiem uczenia się, a dwanaście osób postrzega ją jako miejsce zdobywania nowej wiedzy. Czworo uczniów opisało szkołę w kategorii strachu, a dziewięcioro dostrzegło w niej przestrzeń na zabawę.

Nauka w szkole wywołuje w uczniach wiele różnorodnych emocji, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Niemal 70% osób badanych najczęściej odczuwa

radość, a pojedyncze osoby (12%) – zadowolenie. Niemniej młodzież doświadcza także nieprzyjemnych emocji, wśród których przeważają: złość (40%) i smutek (35%), ale też strach (25%). Blisko 70% osób nie potrafiło zidentyfikować swoich odczuć lub szkoła nie wyzwala w nich żadnych emocji. Dane te przedstawia tab. 3.

Tab. 3. Emocje uczniów związane ze szkołą

Szkoła wywołuje w uczniach:	N	%
smutek	20	35,09
radość	39	68,42
strach	14	24,56
złość	23	40,35
wstręt	11	19,29
obojętność	38	66,67
zadowolenie	7	12,28
spokój	0	0,00

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Postanowiono również sprawdzić, jakie sytuacje są najbardziej stresujące dla uczniów (tab. 4). Młodzież oceniła nasilenie odczuwanego stresu w różnych sytuacjach na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza brak stresu, a 5 – bardzo silny stres.

Tab. 4. Nasilenie stresu uczniów w różnych sytuacjach

Sytuacje wywołujące stres	M
Odpowiedzi ustne	3,65
Niezapowiedziane kartkówki	3,45
Sprawdziany	3,15
Otrzymanie oceny niedostatecznej lub innej, która nie satysfakcjonuje ucznia	2,24
Złośliwość kolegów/koleżanek	2,01
Myśli o czekających ucznia egzaminach na koniec klasy ósmej	1,45
Samo przyjście do szkoły	1,38
Praca domowa	0,72

Źródło: opracowanie własne.

Najbardziej stresującymi sytuacjami w szkole okazały się dla uczniów: udzielanie odpowiedzi ustnych oraz pisanie niezapowiedzianych kartkówek i sprawdzianów. Nieco mniejszy stres odczuwają, gdy otrzymują ocenę niedostateczną lub taką,

która ich nie zadowala albo uznają ją za niesprawiedliwą. Większa część badanej grupy osób nie myśli o zbliżających się egzaminach po zakończeniu klasy ósmej, aczkolwiek kilkoro dzieci przeżywa silny stres z tego powodu. Dla kilkorga uczniów stanowią wyzwanie wystąpienia publiczne podczas lekcji, praca w grupach z osobami, z którymi trudno jest im nawiązać współpracę, oraz nadmiar zadań domowych.

Skoro nauka w szkole kojarzy się uczniom z różnymi emocjami, to spodziewano się, że podobnie będzie w przypadku pracy domowej (tab. 5).

Tab. 5. Skojarzenia uczniów z pracą domową

Praca domowa kojarzy się z:	N	%
przyjemnością	1	1,76
złością	16	28,07
smutkiem	19	33,33
spokojem	21	36,84
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej uczniów z klas siódmych jest spokojnych lub odczuwa smutek, gdy myśli o odrabianiu prac domowych. Nieznacznie mniej osób złości się podczas samodzielnej nauki w domu. Tylko jeden uczeń z klasy siódmej czerpie przyjemność z wykonywania tej czynności.

Uczniowie przyznali, że w procesie nauki w domu uzyskują wsparcie rodziców w 23%. Jednak dominującą grupę młodzieży stanowią osoby uczące się samodzielnie. W pojedynczych przypadkach uczniom pomagają inne osoby z rodziny lub korepetytorzy (tab. 6).

Tab. 6. Pomoc udzielana młodzieży podczas odrabiania lekcji

Osoba pomagająca w odrabianiu pracy domowej	N	%
Nikt	35	61,40
Starsze rodzeństwo	1	1,76
Rodzice	13	22,80
Korepetytor	5	8,77
Koleżanki	3	5,27
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Wydaje się, że w klasie siódmej młodzież posiada już takie kompetencje, które pozwalają na samodzielne odrabianie prac zadawanych przez nauczycieli. Jednakże uczniowie przyznali, że mają wiele obowiązków szkolnych, z którymi

czasami sobie nie radzą. W tygodniu mają po trzy sprawdziany z całych działów z określonych przedmiotów oraz nierzadko 3–4 kartkówki. Zdarza się także, że w ciągu tygodnia piszą 6–7 kartkówek, a jednego dnia nawet trzy z nich.

Jedną z przyczyn poszukiwania przez uczniów pomocy wśród innych osób może być niezrozumienie treści omawianych przez nauczycieli podczas lekcji (tab. 7).

Tab. 7. Zrozumiałość treści omawianych na lekcjach

Zrozumiałe treści	N	%
Tak	35	61,40
Nie	22	38,60
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Okazało się, że blisko 40% młodzieży nie rozumie treści realizowanych w szkole i potrzebują dodatkowej ich analizy w domu. Wyniki te uzyskują potwierdzenie w liczbie korepetycji, z których korzystają uczniowie poza szkołą. Dane te przedstawia tab. 8.

Tab. 8. Uczęszczanie na korepetycje

Korzystam z korepetycji	N	%
Nie	13	22,80
1 raz/tyg.	11	19,29
2 razy/tyg.	11	19,29
3 razy/tyg.	1	1,76
4 razy/tyg.	3	5,27
5 i więcej razy/tyg.	19	31,59
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Tylko pięcioro dzieci uczęszcza na zajęcia szkolne, podczas których mają okazję do powtórzenia materiału, którego nie przyswoiły na lekcji. Jedynie trzynastu uczniów nie korzysta z usług korepetytorów. Blisko 40% z nich uczy się w domu pod okiem nauczycieli z innych szkół (1–2 razy w tygodniu). Natomiast 32% młodzieży uczy się ze swoimi korepetytorami 5 razy i więcej w tygodniu, co oznacza, że mają dodatkowo o jedną lekcję więcej w każdym dniu nauki. Najczęściej rodzice uczniów zapewniają im wsparcie z: języka angielskiego (42%), matematyki (16%), języka hiszpańskiego i fizyki (11%).

Wszystkie omówione powyżej czynniki decydują o tym, że uczniowie przeciętnie 7 godzin lekcyjnych przebywają w szkole, a następnie około 4–5 godzin

odrabiają prace domowe w dzień powszedni. W sobotę i niedzielę średnio 5 godzin dziennie przygotowują się do nauki w szkole na kolejny tydzień. Uczniowie średnio śpią 6 godzin i 10 minut w ciągu nocy. Są jednak wśród nich takie osoby, które na odpoczynek poświęcają 4 godziny.

Ze względu na zaspokojenie potrzeb rozwojowych młodzi ludzie powinni mieć czas na rozwijanie swoich zainteresowań, dlatego zapytano, w jaki sposób spędzają czas wolny w weekend (tab. 9) oraz na jakie dodatkowe zajęcia uczęszczają w szkole (tab. 10) i poza nią (tab. 11).

Tab. 9. Sposób spędzania wolnego czasu w weekend

Czas wolny w weekend	M
Spędzam czas z rodziną	3,73
Uczę się	3,61
Wypełniam obowiązki domowe	3,22
Rozwijam swoje zainteresowania	2,92
Spotykam się ze znajomymi	3,29
Odpoczywam i leniuchuję	2,98
Korzystam z komputera albo smartfonu	3,37

Źródło: opracowanie własne.

Uczniowie stwierdzili, że najczęściej w dni wolne od zajęć szkolnych spędzają czas z rodziną oraz ucząc się. Czasami odpoczywają przed komputerem lub smartfonem, a nieco rzadziej spotykają się z kolegami i wypełniają obowiązki domowe. Najrzadziej wskazywaną aktywnością było rozwijanie swoich zainteresowań oraz odpoczywanie.

Tab. 10. Możliwość rozwijania zainteresowań w szkole

Rozwijanie zainteresowań w szkole	N	%
Tak	21	36,84
Nie	36	63,16
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Aż 63% młodzieży nie rozwija swoich pasji i hobby na terenie szkoły. Najwięcej osób uzasadnia to brakiem dodatkowych zajęć (46%), które byłyby adekwatne do ich zainteresowań. Wielu uczniów krytykuje szkołę za konwencjonalne podejście do nich i brak indywidualizmu (26%) („W szkole nie ma żadnych zajęć, które mnie interesują"; „W szkole ogranicza się nasze mózgi i tylko wydaje polecenia"; „Na lekcjach omijane są tematy, którymi się interesuję"). Kilkoro

uczniów przyznało, że niczym się nie interesują, a sześcioro podkreśliło, że nie mają czasu, poza nauką, na inne zajęcia.

Bardzo podobny wynik uzyskano, sprawdzając, ilu uczniów uczęszcza na zajęcia pozaszkolne (tab. 11).

Tab. 11. Uczęszczanie na zajęcia pozaszkolne

Zajęcia pozaszkolne	N	%
Tak	22	38,59
Nie	35	61,41
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Duża grupa uczniów (61%) z różnych powodów nie rozwija swoich zainteresowań poza szkołą. Niemal 1/4 z nich (23%) wprost komunikuje, że nie mają czasu na inne aktywności poza nauką. Kilkoro dzieci przyznało, że nie ma takich zajęć, podczas których mogłyby się realizować, a kolejne uważają, że nie muszą wychodzić z domu, aby rozwijać swoje zainteresowania. Pozostali uczniowie uczęszczają na różnorodne zajęcia, najczęściej sportowe, plastyczne i muzyczne.

Następnie zapytano uczniów, czy mają możliwość zostawiania swoich podręczników w szkole (tab. 12).

Tab. 12. Trudność w podniesieniu plecaka

Bardzo ciężki plecak	N	%
Bardzo często	17	29,82
Często	14	24,56
Czasami	19	33,33
Raczej rzadko	6	10,53
Nigdy	1	1,76
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Pięcioro dzieci przyznało, że mają taką możliwość. Pozostali uczniowie codziennie noszą ze sobą książki. Połowa osób podkreśliła, że w szkole nie ma miejsca na książki (np. szafek dla każdego ucznia). Niektóre dzieci wręcz proszą o interwencję w tej sprawie: ,,Zróbcie coś z tym". Około 28% młodzieży musi zabierać książki do domu, gdyż chcą właściwie odrobić prace domowe i przygotować się do następnej lekcji. Z kolei 21% uczniów nie ufa innym kolegom i boi się, że ukradną im podręczniki, które zostawią w szkole. Skutkiem

tego jest dźwiganie ciężkich plecaków. Aż 30% uczniów stwierdziło, że bardzo często nie dają rady podnieść torby z książkami, a niewiele mniej (25%) podkreśliło, że często tak się dzieje. Tylko siedmioro uczniów nie uskarżało się na zbyt duży ciężar plecaka.

W dalszej kolejności badani uczniowie mogli ocenić, jaką średnią ocen uzyskają na koniec klasy siódmej w porównaniu do klasy szóstej (tab. 13).

Tab. 13. Przewidywane oceny w klasie siódmej

Średnia ocen	N	%
Podobna	14	24,56
Wyższa	8	14,04
Niższa	35	61,40
Ogółem	57	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Największy odsetek młodzieży przypuszcza, że uzyska niższe oceny na zakończenie klasy siódmej niż szóstej, a 1/4 badanych zakłada, że średnia ocen będzie podobna. Uczniowie uważają, że przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w czynnikach niezależnych od nich. Podkreślają, że zmuszeni są w klasie siódmej do opanowania bardzo dużej partii materiału w krótkim czasie. Omawiane treści są zdecydowanie trudniejsze, a nauczyciele zbyt często robią sprawdziany i kartkówki, do których nie sposób się odpowiednio przygotować, ponieważ nie ma czasu na powtarzanie materiału. Uczniowie wskazują, że uczą się znacznie dłużej niż w klasie szóstej, a uzyskują dużo niższe oceny. Poza tym często nauczyciele nie oceniają kartkówek na ocenę celującą przy pracy napisanej na 100%, co obniża ogólną ocenę z przedmiotu. Jedynie jeden uczeń przyznał, że nie przykłada się wystarczająco w tym roku do nauki. Kilkoro uczniów wprost oświadczyło, że „nie dają rady z nauką".

SYTUACJA UCZNIÓW Z KLAS SIÓDMYCH WEDŁUG NAUCZYCIELI

Nauczyciele ocenili kondycję swoich uczniów (tab. 14), a następnie mieli możliwość wskazania niepokojących ich zachowań przejawianych przez badaną młodzież (tab. 15).

Połowa nauczycieli uważa, że kondycja uczniów z klas siódmych jest dobra, a dwie osoby stwierdziły, że bardzo dobra. Warto jednak podkreślić, że 39% badanych ocenia, że w sferze emocjonalnej młodzież radzi sobie przeciętnie.

Tab. 14. Kondycja psychiczna uczniów z klas siódmych w opinii nauczycieli

Kondycja psychiczna uczniów	N	%
Bardzo dobra	2	11,11
Dobra	9	50,00
Przeciętna	7	38,89
Ogółem	18	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 15. Niepokojące zachowania uczniów z klas siódmych w opinii nauczycieli

Zachowania niepokojące	N	%
Nadpobudliwość	4	22,22
Bierność	10	55,55
Agresja	2	11,11
Wycofanie	7	38,88
Zmęczenie	3	16,67

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa nauczycieli zauważyła, że uczniowie z klas siódmych są bierni, a 40% dostrzegło również wycofanie. Czterech nauczycieli zaobserwowało nadpobudliwość, a troje – zmęczenie dzieci. Dwie osoby uważają, że niektórzy uczniowie są agresywni. Dwóch nauczycieli nie zauważyło żadnych niepokojących zachowań uczniów, które wymagałyby interwencji wychowawczych. Jednak pojedyncze osoby dostrzegły, że młodzież częściej korzysta z telefonów w szkole. Ponadto uczniowie nie reagują na uwagi nauczycieli dotyczące ich niewłaściwego zachowania. Mają problemy z samodzielnym uczeniem się, wybieraniem najważniejszych treści, czytaniem ze zrozumieniem. Jeden pedagog dostrzegł pobudzenie uczniów na początku roku, a obecnie – bierność i apatię (u około 20%). Ponadto w opinii nauczycieli młodzież jest negatywnie nastawiona do niektórych przedmiotów, uznając, że są one zbędne.

W dalszej kolejności nauczyciele wypowiadali się na temat emocji, które przeważnie obserwują u swoich uczniów (tab. 16).

Połowa nauczycieli uważa, że uczniowie są zainteresowani omawianymi treściami na zajęciach, tylko nieco rzadziej odczuwają obojętność. Sześcioro z nich stwierdziło, że u młodzieży dominuje złość, a kolejnych czworo wskazało lęk i entuzjazm. Dwóch nauczycieli podkreśliło, że rodzaj emocji uczniów jest uzależniony od relacji z kolegami, aczkolwiek są one skrajne. Okazało się, że uczniowie zgłaszają podobne problemy w stosunku do nauczycieli (tab. 17).

Tab. 16. Emocje dominujące u uczniów z klas siódmych w opinii nauczycieli

Emocje	N	%
Złość	6	33,33
Obojętność	8	44,44
Radość	3	16,67
Lęk	4	22,22
Ciekawość	9	50,00
Entuzjazm	4	22,22
Smutek	2	11,11
Beztroska	2	11,11

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Tab. 17. Problemy zgłaszane przez uczniów

Problemy uczniów	N	%
Nadmiar prac domowych	6	33,33
Nadmiar nauki i brak czasu wolnego	10	55,55
Nadmiar sprawdzianów	5	27,78
Nadmiar kartkówek	3	16,67
Zbyt mało czasu na opanowanie materiału	3	16,67
Związane z agresją kolegów	1	5,55
Niechęć do działalności społecznej	1	5,55
Nieumiejętność samodzielnego uczenia się	1	5,55
Czekanie w szkole na rodziców do godz. 17.00	1	5,55
Nadmiar zajęć pozaszkolnych	1	5,55

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa pedagogów odbyła rozmowy z młodzieżą na temat nadmiaru nauki i braku czasu wolnego, a do 33% nauczycieli zgłoszono nadmiar prac domowych. Uczniowie prosili nauczycieli także o zmniejszenie liczby sprawdzianów i kartkówek, a co się z tym wiąże zgłaszali, że nie mają czasu na utrwalenie nowo poznanych treści. Pojedyncze osoby dzieliły się z pedagogami swoimi problemami związanymi z nadmiarem zajęć pozaszkolnych, długim oczekiwaniem na rodziców w szkole, zachowaniami agresywnymi ze strony kolegów oraz trudnościami w samodzielnym uczeniu się. Uczniowie mówią wprost swoim wychowawcom, że nie nadążają z uczeniem się chemii i fizyki.

Nauczyciele potwierdzili, że rodzice uczniów zgłaszają te same problemy, co ich dzieci. Połowa z nich nie dostrzegła poważnych trudności, nie wiadomo jednak, co oznacza pojęcie „poważne". Pojedynczy rodzice kontaktują się z pedagogami w sprawach związanych z nauką swoich dzieci, szczególnie dotyczących nadmiaru prac domowych, sprawdzianów i kartkówek, ale też ich agresywnego zachowania.

Jednym z czynników, który może wpływać na przeciążenie uczniów, są prace domowe. Dlatego zapytano nauczycieli o ich spostrzeżenia dotyczące tego elementu procesu nauczania i uczenia się. Wszyscy badani nauczyciele stwierdzili, że odrobienie pracy domowej z prowadzonych przez nich przedmiotów powinno zająć uczniom około 15 minut. Prace domowe nie są zadawane z tańca i wychowania fizycznego. Ponadto nauczyciele zwrócili uwagę na to, że praca domowa jest czym innym niż utrwalenie wiadomości nabytych podczas lekcji, co wymaga kolejnych minut przygotowania, podobnie jak nauka do sprawdzianów i kartkówek oraz nabycie nowej wiedzy, która nie została omówiona na lekcji (25%).

Według 33% nauczycieli uczniowie sami odrabiają lekcje, a 17% uważa, że często tak się dzieje. Natomiast połowa z nich przypuszcza, że w odrabianiu prac domowych pomagają młodzieży inne osoby. Dwóm nauczycielom uczniowie często zgłaszają problemy wynikające z odrabiania prac domowych, a pięciu – czasami. Aż 60% pedagogów rzadko uzyskuje informacje od młodzieży o problemach z uczeniem się w domu.

Następnie nauczyciele określili rodzaj problemów zgłaszanych przez rodziców dotyczących prac domowych uczniów (tab. 18).

Tab. 18. Rodzaj problemów zgłaszanych przez rodziców dotyczących prac domowych dzieci

Problemy dzieci	N	%
Brak	13	72,22
Dzieci nie odrabiają prac domowych	2	11,11
Brak umiejętności uczenia się	1	5,55
Nie wykonują ćwiczeń fizycznych	1	5,55
Długo przyswajają treści, które nie zostały wyjaśnione podczas lekcji	2	11,11
Nie rozumieją treści prac domowych	2	11,11
Zbyt wiele prac domowych	4	22,22

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Rodzice, podobnie jak dzieci, w zdecydowanej większości nie zgłaszają problemów dzieci z odrabianiem prac domowych (72%). Problemy, jakie dostrzegają rodzice i które wymagają rozwiązania, dotyczą: sposobu motywowania dzieci do

odrabiania prac domowych i wykonywania ćwiczeń fizycznych, sposobów samodzielnego efektywnego uczenia się, nadmiaru prac domowych, pomocy dzieciom w opanowaniu trudnych treści.

Nauczyciele dostrzegają zdecydowanie więcej wad niż korzyści z nauczania dzieci w klasie siódmej. Uzyskane dane przedstawia tab. 19.

Tab. 19. Negatywne aspekty uczenia się młodzieży w klasie siódmej

Negatywne aspekty nauki w klasie siódmej	N	%
Niewystarczające wyposażenie szkół i warunki lokalowe	4	22,22
Uczniowie nie biorą odpowiedzialności za swoją naukę, negatywne nastawienie i brak motywacji do nauki	4	22,22
Nie ma możliwości utrwalenia zdobytej wiedzy	3	16,67
Zbyt mało metod aktywizujących podczas lekcji	4	22,22
Uczniowie nie wysypiają się i nie spędzają aktywnie czasu	2	11,11
Zbyt dużo prac domowych i sprawdzianów	3	16,67
Brak kultury osobistej uczniów	1	5,55
Brak realizacji zasady indywidualizacji	2	11,11
Brak odpowiedniego wsparcia uczniów	1	5,55
Konstruktywne wykorzystywanie czasu na lekcji	1	5,55
Podział uczniów na poziomy językowe	1	5,55

* wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ uczniowie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź
Źródło: opracowanie własne.

Badani nauczyciele najczęściej wskazywali na takie problemy, jak: niewystarczające wyposażenie pracowni szkolnych i złe warunki lokalowe, negatywne nastawienie uczniów do nauki, konwencjonalne metody nauczania. Ponadto uważają, że uczniowie nie mają możliwości utrwalenia wiedzy w szkole oraz są za bardzo obciążeni sprawdzianami i kartkówkami. Dwóch pedagogów zaobserwowało, że uczniowie są niewyspani i przemęczeni, a także zauważyli, że nie są oni nauczani odpowiednio do swoich indywidualnych potrzeb. Zwrócono uwagę również na aroganckie i niekulturalne zachowanie niektórych uczniów. Według badanych nauczycieli młodzież powinna uzyskiwać większe wsparcie w szkole i móc w pełni korzystać z czasu zaplanowanego na realizację treści programowych podczas lekcji.

MŁODZIEŻ Z KLASY SIÓDMEJ Z PERSPEKTYWY RODZICÓW

Rodzice, podobnie jak nauczyciele, mieli okazję do wypowiedzenia się na temat funkcjonowania swoich dzieci, które uczą się w klasie siódmej. Najpierw podzielili się tym, ile czasu ich dzieci poświęcają na naukę w domu (tab. 20).

Tab. 20. Czas nauki w stosunku do poprzednich lat

Czas na naukę	N	%
Dłuższy	25	83,34
Krótszy	1	3,33
Podobny	4	13,33
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość rodziców dostrzegła, że ich dzieci uczą się w domu znacznie dłużej niż w poprzednich latach. Pięciu z nich nie potrafiło powiedzieć, o ile wydłużył się czas poświęcany na naukę, aczkolwiek przeciętnie młodzież spędza czas na nauce o 2 godziny i 40 minut dziennie więcej niż w latach ubiegłych.

Niemal połowa (47%) rodziców uznała, że treści, jakich uczą się ich dzieci w klasie siódmej, są trudne, a 17%, że przeciętne. Natomiast według 36% rodziców materiał, jaki opanowują dzieci, jest łatwy.

Następnie rodzice dokonali oceny programu nauczania w klasie siódmej (tab. 21).

Tab. 21. Ocena programu w klasie siódmej

Ocena programu	N	%
Zbyt obszerny	15	50,00
Zbyt trudny, niedostosowany do możliwości uczniów	6	20,00
Treści adekwatne do możliwości uczniów	4	13,33
Brak logicznej ciągłości treści, np. w historii, matematyce i fizyce	3	10,00
Dobry, ale zbyt dużo prac domowych	2	6,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Połowa rodziców sądzi, że program nauczania jest zbyt obszerny, a 30%, że obejmuje zbyt trudne zagadnienia, czasami nieskorelowane ze sobą między przedmiotami. Jedynie 13% z nich stwierdziło, że jest dostosowany do możliwości uczniów.

W opinii 53% rodziców nauczyciele zadają zbyt dużo prac domowych, ale jednocześnie twierdzą, że ich dzieci samodzielnie wykonują zadania. Co istotne, 47% uczniów korzysta z pomocy rodziców i korepetytorów. Średni czas poświęcany przez dziecko na naukę w domu wynosi prawie 4 godziny, natomiast w dzień wolny od zajęć szkolnych – ponad 5 godzin.

Tab. 22. Ilość prac domowych

Prac domowych jest:	N	%
zbyt dużo	16	53,33
zbyt mało	3	10,00
w sam raz	11	36,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 23. Korzystanie z korepetycji

Korzystanie z korepetycji	N	%
Tak	20	66,67
Nie	10	33,33
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Dzieci uczęszczają na korepetycje z: matematyki (N = 10), języka angielskiego (N = 10), fizyki (N = 5), języka hiszpańskiego (N = 3) i biologii (N = 2).

Tab. 24. Samodzielność dzieci podczas odrabiania prac domowych

Samodzielne odrabianie prac domowych	N	%
Tak	16	53,33
Nie	14	46,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 25. Oczekiwanie pomocy przy odrabianiu prac domowych

Dziecko potrzebuje pomocy	N	%
Codziennie	6	20,00
Raz w tygodniu	13	43,33
2–3 razy w tygodniu	11	36,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Zaangażowanie rodziców w odrabianie lekcji jest zróżnicowane: 43% z nich od czasu do czasu wspiera dzieci, 20% – codziennie, a 37% – kilka razy w tygodniu. Jednorazowa pomoc rodziców średnio trwa 3 godziny w dzień powszedni oraz 4 godziny 30 minut w dzień wolny od nauki i pracy, a najczęściej dotyczy:

fizyki (N = 13), matematyki (N = 15), biologii (N = 9), chemii (N = 6). Trzech rodziców stwierdziło, że uczą swoje dzieci wszystkich przedmiotów.

Z przeprowadzonych badań wynika, że 37% dzieci uczęszcza na zajęcia pozaszkolne, w tym: muzyczne, taneczne, sportowe (N = 8), plastyczne, językowe (N = 12). Należy zauważyć, że niektóre dzieci korzystają z kilku zajęć, ale większość – z żadnych. Rodzice przeznaczają miesięcznie średnio 397,06 zł na wspieranie dziecka w edukacji (korepetycje, zajęcia pozaszkolne).

Rodzice ocenili również kondycję psychospołeczną swoich dzieci w klasie siódmej (tab. 26).

Tab. 26. Niepokojące zmiany w zachowaniu dzieci

Obserwowane zmiany	N	%
Brak	15	50,00
Stres przed pójściem do szkoły	2	6,67
Poprawa w zachowaniu	1	3,33
Zmęczenie, niewyspanie	6	20,00
Rozdrażnienie, nerwowość, napięcie	6	20,00
Brak wiary we własne siły	5	16,67
Załamanie, beznadzieja	4	13,33
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Połowa rodziców nie dostrzegła żadnych zmian w zachowaniu swoich dzieci w ciągu ostatnich kilku miesięcy. Pozostali zaobserwowali u nich niepokojące objawy. Najczęściej zgłaszano, że dzieci są zmęczone, niewyspane, rozdrażnione i nerwowe. Rodzice zwracali uwagę na zbyt częste korzystanie przez dzieci ze sprzętów elektronicznych i problemy z radzeniem sobie z emocjami. U 30% dzieci stwierdzono obniżenie poczucia własnej wartości i inne przejawy mogące świadczyć o stanie depresyjnym (załamanie, beznadzieja i stres). Potwierdzają to wypowiedzi rodziców na temat dominującego nastroju dzieci (tab. 27). Prawie 3/4 z nich uważa, że ich dzieci przejawiają dobry nastrój.

Tab. 27. Nastrój dziecka

Przeważa nastrój:	N	%
pozytywny	22	73,33
negatywny	8	26,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 28. Kondycja psychiczna uczniów

Kondycja psychiczna uczniów	N	%
Bardzo dobra	9	30,00
Dobra	10	33,33
Przeciętna	6	20,00
Zła	5	16,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Około 63% rodziców uważa, że ich dzieci są w dobrej i bardzo dobrej kondycji psychicznej (tab. 28). Niemniej uwagę zwraca przeciętny i zły poziom funkcjonowania młodzieży w sferze psychoemocjonalnej (37%).

Tab. 29. Zmiana kondycji psychicznej dziecka

Zmiana kondycji psychicznej	N	%
Uległa poprawie	5	16,67
Pogorszyła się	8	26,66
Nie zmieniła się	17	56,67
Ogółem	30	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Negatywne zmiany w zakresie kondycji psychicznej dziecka w ciągu ostatnich kilku miesięcy dostrzegło 27% rodziców, a pozytywne – 17% (tab. 29). Pozostali rodzice nie zauważyli, aby ich dzieci zaczęły inaczej zachowywać się lub reagować emocjonalnie. Połowa młodzieży korzystała w bieżącym roku szkolnym ze wsparcia specjalistów (psychologa: N = 6; pedagoga: N = 4; lekarzy, najczęściej pierwszego kontaktu, endokrynologa, okulisty, ortopedy, neurologa).

Rodzice martwią się o prawidłowy rozwój fizyczny swoich dzieci, ponieważ plecak szkolny średnio waży 9 kg i 53 dag, co znacznie obciąża kręgosłup. Ponadto pojedyncze dzieci mają problem ze znaczną masą ciała.

Rodzice wyrazili swoje opinie także na temat nauki dzieci w klasie siódmej (tab. 30). Wśród wypowiedzi rodziców dominowało pięć. Badanym osobom najmniej podoba się: liczba sprawdzianów i kartkówek, do jakich muszą przygotowywać się ich dzieci; ilość prac domowych; przekazywanie dzieciom wiedzy teoretycznej, której uczą się na pamięć, a potem ją zapominają, co wiąże się z brakiem aktywizujących metod nauczania; zbyt dużo materiału do opanowania przez dzieci; brak utrwalania wiedzy, jaką przyswoiły dzieci.

Tab. 30. Opinia rodziców na temat nauki dziecka w klasie siódmej

Opinia rodziców na temat nauki dzieci	N	%
Zbyt dużo sprawdzianów i kartkówek	21	70,00
Wiedza teoretyczna	10	33,33
Brak utrwalania wiedzy	7	23,33
Zbyt dużo materiału	8	26,67
Zbyt dużo prac domowych	12	40,00

Źródło: opracowanie własne.

ZAKOŃCZENIE

Zarówno większość rodziców, jak i nauczycieli (60%) twierdzi, że kondycja badanych uczniów jest dobra lub bardzo dobra. Należy jednak zauważyć, że tylko 11% nauczycieli i 30% rodziców opisuje ją w kategorii „bardzo dobra". Być może rozbieżności te wynikają z ograniczonego czasu przebywania z dzieckiem lub obserwowania go w ciągu dnia. Połowa rodziców nie dostrzegła zmian w zachowaniu swoich dzieci. Inaczej oceniali to nauczyciele, którzy zauważali przede wszystkim bierność oraz wycofanie uczniów. Nauczyciele i rodzice podobnie postrzegają problem nadmiaru nauki w przypadku uczniów klas siódmych. Jednak to rodzice wskazują na jego przyczyny w postaci zbyt obszernego materiału lub zbytniej jego trudności w stosunku do możliwości rozwojowych dzieci. Ponad połowa rodziców i tylko 30% nauczycieli dostrzegło przeciążenie dzieci spowodowane nadmierną ilością prac domowych. Taki stan rzeczy może wynikać z tego, że rodzice mają możliwość obserwowania, ile czasu zajmuje dzieciom odrabianie prac domowych ze wszystkich przedmiotów. Natomiast nauczyciele dostrzegają tylko część problemu, ponieważ mogą nie mieć świadomości, ile zadań mają uczniowie z innych przedmiotów.

Główny wniosek, który wysuwa się z wyników badań samych uczniów, dotyczy tego, że dzieci nie są w stanie sprostać stawianym im wymaganiom. Uczniowie wskazują nie tylko na nadmiar materiału do opanowania, ale także na trudność tego materiału, szczególnie z „nowych" przedmiotów, takich jak np. fizyka. Podobnie postrzegają tę sytuację rodzice. Problem nadmiaru nauki dostrzegają też nauczyciele, ale nie uważają oni, że omawiany z uczniami materiał jest zbyt trudny.

Uzyskane wyniki badań wskazują, że głównym źródłem stresu dla uczniów klas siódmych jest przeciążenie, stanowiące sytuację, w której uczeń musi wykonywać zadania przekraczające jego możliwości psychiczne oraz fizyczne lub znajdujące się na granicy tych możliwości. Przeciążenie może mieć charakter ilościowy (wynikający ze zbyt dużej liczby zadań do wykonania w określonym czasie, a w konsekwencji powodujący ograniczenie czasu wolnego) lub jakościowy (spowodowany wykonywaniem trudnych zadań nieadekwatnych

do możliwości dziecka). Trwające dłuższy czas przeciążenie może prowadzić do zmęczenia, wyczerpania oraz nieprzyjemnych stanów emocjonalnych (Korczyński 2014, s. 93).

Nie sposób odnieść uzyskane wyniki badań własnych do badań innych autorów, ponieważ nie ma publikacji na temat psychospołecznego funkcjonowania uczniów obecnych klas siódmych. Jednakże S. Korczyński (2014, s. 94) przeprowadził badania dotyczące stresu edukacyjnego wśród gimnazjalistów. Ich wyniki wskazują, że głównym źródłem stresu dla uczniów jest nauka, będąca ich podstawową działalnością. Nasilenie stresu jest u gimnazjalistów związane z przeciążeniem wynikającym z nadmiernej liczby zadań do zrealizowania. Sytuacjami stresowymi dla uczniów są także te, podczas których ich wiedza jest sprawdzana i oceniana. Co trzeci gimnazjalista dostrzega niekorzystne skutki stresu dla przebiegu procesów poznawczych, zauważa bowiem, że w trakcie wezwania do odpowiedzi ma trudności z odtworzeniem tego, czego się nauczył.

Wyniki uzyskane przez tego autora pokrywają się z wynikami badań własnych, które wskazują, że głównym źródłem stresu siódmoklasistów jest przeciążenie ilościowe i jakościowe oraz ekspozycja społeczna. Podczas analizy zgromadzonego materiału empirycznego pojawiało się wiele pytań odnośnie do każdego zbadanego aspektu, ale nie sposób na nie odpowiedzieć w tym opracowaniu.

Kształtowanie umiejętności radzenia sobie ze stresem powinno być celem obowiązkowo realizowanym podczas zajęć wychowawczych w badanej grupie. Jednak wiele czynników wywołujących przeciążenie dzieci, a prowadzących do odczuwania stresu, nie zależy bezpośrednio od uczniów (np. liczba sprawdzianów w tygodniu lub ilość materiału do nauczenia się). Jak wspomniano powyżej, stres szkolny może prowadzić do zmian oraz zaburzeń w funkcjonowaniu psychospołecznym uczniów. W związku z tym należy wdrożyć takie rozwiązania, aby zminimalizować u nich pojawienie się m.in. braku motywacji do nauki, trudności w koncentracji uwagi, przewlekłego zmęczenia, obniżonego nastroju emocjonalnego czy innych poważnych następstw (np. w postaci depresji).

BIBLIOGRAFIA

Korczyński S. (2014), *Stres edukacyjny gimnazjalistów*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie", t. 16, **DOI: http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2014.16.05**.

Korczyński S. (2015), *Stres w środowisku edukacyjnym młodzieży*, Warszawa: Difin.

Makowska H., Poprawa R. (2001), *Radzenie sobie ze stresem w procesie budowania zdrowia*, [w:] G. Dolińska-Zygmunt (red.), *Podstawy psychologii zdrowia*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Okoń W. (2001), *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak".

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. 2017, poz. 703).

Strelau J. (2000), *Temperament a stres. Temperament jako czynnik moderujący stresory, stan i skutki stresu oraz radzenie sobie ze stresem*, [w:] I. Heszen-Niejodek, Z. Ratajczak (red.), *Człowiek w sytuacji stresu*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Tomaszewski T. (1967), *Aktywność człowieka*, [w:] M. Maruszewski, J. Reykowski, T. Tomaszewski, *Psychologia jako nauka o człowieku*, Warszawa: Książka i Wiedza.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017, poz. 59).

SUMMARY

Legal and social changes result in the direct and deferred consequences as regards the behaviour of entities connected therewith. In 2017/2018 school year, under the Polish school reform, lower-secondary schools went into liquidation and primary schools have been extended for up to eight forms. After several weeks of study in the seventh form, the students and parents began to report problems with the youth functioning at school. School community began to divulge difficulties they had encountered with at school commencing to operate in an altered manner compared to previous years. Thus, the objective of author's own research it to assess functioning of the seventh form students in social and emotional spheres upon the completion of the first semester. The research was conducted in January 2018 in one of Lublin's primary schools with the use of diagnostic survey method, in which three survey questionnaires, by A. Lewicka-Zelent and T. Zubrzycka-Maciąg, were applied. This allowed for the creation of a comprehensive image of situation depicting seventh form students from the perspective of the youth themselves, their parents and teachers. The obtained research results enable to arrange suitable forms of support for students and point to such spheres of their functioning which threaten their proper development.

Keywords: change; reform; young people; seventh form; mental health